

Wszystko (?) co chcielibyście (?) wiedzieć o języku, ale boicie się zapytać (FAQ)

19 stycznia 2013

Oto, co mi przyszło do głowy, gdy pomyślałem sobie o czym chciałbym porozmawiać z kimś, kto wysłuchał moich wykładów. Nie są to – broń Boże – pytania egzaminacyjne (zbyt wiele z nich można krótko skwitować: “tak” lub “nie”), nie jest to też pełny spis tzw. zagadnień egzaminacyjnych. Niektóre z pytań wymagają przywołania z pamięci wiedzy, inne zajęcia własnego stanowiska, jeszcze inne umiejętności “filozofowania”. Niektóre są niepoważne, ale wymagają poważnego potraktowania.

Ci z Państwa, którzy przekroczyli 2 nieobecności mogą **ponadto** oczekiwać typowych, szczegółowych pytań typu: “Omów krytykę behawioryzmu w lingwistyce” z wykładów na których byli nieobecni (patrz lista obecności)

1. Przede wszystkim: *Czym jest język?* (I według kogo...)
2. Czy można wyjaśnić posługiwanie się językiem odwołując się do zachowań i ich fizycznych przyczyn?
3. Jeśli tak, to dlaczego w odpowiedzi na “Jak się masz” raz odpowiadamy “Bardzo dobrze” a raz “Słuchaj, mam się znakomicie, dawno już nie był(a)m w tak dobrym nastroju”?
4. Gdzie szukać języka? W głowie (mózgu? umyśle?) czy “na zewnątrz” (w świecie fizycznym, społecznym?)
5. Dla lubiących egzaminy typu matury: “Wpływ polityki rządu amerykańskiego wobec Indian na rozwój lingwistyki w pierwszej połowie XX w.”
6. Jak wyjaśnić to, że kończąc zdania zapominamy co było na początku?
7. Czy urodziłem się ze zdolnością do zestawiania rzeczownika z czasownikiem, czy też się tego nauczyłem? Czy urodziłem się z pojęciem (tj. znaczeniem słowa) “hydrocefalus” lub “silnik Diesla”, czy też znaczenia te przyswajam w toku rozwoju psychologicznego?
8. Wiele języków czy jeden język? Inaczej: czy raczej lingwistyka, czy też “językoznanstwo polskie”, “angielskie”, “chińskie” itp? A jeśli lingwistyka (w ogóle), to czy obejmie ona również semiotykę (teorię znaków)?
9. Jakie własności języka umożliwiają wypowiedzi poniższego typu:

Pan Buła: *Co można zjeść?*

Kelnerka: *Mamy jaja na bekonie; jaja z kielbasą na bekonie; jaja z mielonką; jaja z mielonką na bekonie; jaja na bekonie z kielbasą i mielonką; mielonkę z bekonem, kielbasą i mielonką; mielonkę z jajami na mielonce z mielonką z mielonką z bekonem; mielonkę z mielonką z mielonką z jajami na mielonce; mielonkę z mielonką z mielonką z mielonką z mielonką z mielonką, fasolką po bretońsku z mielonką z mielonką i mielonką; ewentualnie thermidor z homara z krewetkami w sosie Mornay, a do tego pasztecik z trufkami i brandy, przyozdobiony jajem smażonym i mielonką.*

I co ma wspólnego mielonka z niechcianą pocztą elektroniczną?

10. Czy lingwista ma język opisywać czy szukać zasad działania tej zdolności (deskryptywizm vs. preskryptywizm), czyli:
  - (a) Jan wypowiedział kolejno dźwięki mogące być słowami: “Rakany” “kolesz” “tifony”
  - (b) Jan zrealizował zasadę NP + VP (N + V + N)
11. Czy przyjmując za dobrą monetę punkt (b) chcemy powiedzieć że:
  - (a) Zachowanie Jana jedynie **opisujemy** w ten sposób
  - (b) Jan **faktycznie** zestawia w umyśle (świadomie lub nieświadomie) elementy N, V, N (czykolwiek są)?

12. Język to kompetencja czy performancja (wykonanie)? A może implementacja neuronowa? I według kogo?
13. Jakie triki tkwią za gramatyką struktur frazowych?
14. Co się z nami dzieje, gdy uczymy się wyrażenia “kopnął w kalendarz”? Uczymy się znaczenia czy uczymy się jedynie posługiwać tym wyrażeniem? Jak to wyjaśniłyby: behawiorysta, miłośnik Jackendoffa, językoznawca kognitywny? Co na to powiedzieliby Wittgenstein i/lub Quine?
15. Czy język determinuje to, jak myślimy? Czy myśl determinuje to, co mówimy?
16. Czy przetrwanie gatunku ludzkiego ma jakikolwiek związek ze zdolnościami językowymi?
17. Czy możemy nauczyć dzieci mówić (lub też nie uczyć ich tego)? Czy dzieci same mogą wymyślić język?
18. Czy każdy (człowiek) ma zdolności językowe?
19. Czy nowomowa Orwella zadziała? Innymi słowy: czy jeżeli wykreślimy kilka słów z naszego słownika (np. “łapownictwo”) to czegoś ubędzie w naszym świecie (łapownictwo zniknie)?
20. Czy pies musi nazywać się “pies”? Czy kot musi “mówić” *miau*?
21. [Skoro o tym mowa, pamiętam taki komiks z Garfieldem i jego panem, Jonem: obrazek 1: Jon mówi *Miau* do swojego kota; obrazek 2: Jon pyta Garfielda: wiesz co powiedziałem?; obrazek 3: kot myśli: Powiedziałeś *Miau*, idioto.] A pytanie: czy możliwy jest przekład międzyjęzykowy?
22. Czy czytając powyższy przykład wyobraziła/eś sobie całą sytuację? Czy tylko zakodowała/eś opis sytuacji? Czy myśl ma charakter (tylko/w znacznym stopniu) językowy? (hipoteza języka myśli, *mentalese*)
23. Jak się mają do siebie: język, środowisko, uposażenie biologiczne (dziedziczone), wrodzone mechanizmy psychologiczne, zachowanie, wiedza?
24. Dlaczego czasem język uznaje się za “bramę do umysłu”? I co to znaczy?
25. Czy opis składni wystarcza do charakterystyki języka? Por. pyt. 10: czy wystarczy powiedzieć, że Jan powiedział coś podpadającego pod strukturę N + V + N by opisać zdolności językowe Jana? A jeśli tak, to jak wyjaśnić różnice między wypowiedziami *Pies pogryzł człowieka* i *Człowiek pogryzł psa*?
26. A może jeśli będziemy dostatecznie wiele razy słyszeć “Rakany kolesz tifyny”, w różnych okolicznościach to zorientujemy się co to **znaczy**?
27. Skąd wiadomo co znaczy (do czego się odnosi) wyrażenie “**To** jest trup”? (problem z okazjonalnością)
28. Czym jest zatem znaczenie wyrażenia języka naturalnego? Czy “to” z poprzedniego przykładu odnosi się do pewnego (jakiego?) obiektu istniejącego w świecie “rzeczywistym” (np. tu: <http://www.youtube.com/watch?v=KLh0PRfn0po>)? Czy do pojęcia tego obiektu, jakie mam w głowie? Czy znaczenie stanowi kontekst w jakim się termin “to” pojawia?
29. Czy możemy się zrozumieć (na poziomie językowym)? Jeśli tak, to jak można wyjaśnić zjawisko komunikacji:
  - (a) jak wyjaśnić zrozumienie terminów oznaczających: fauny, kwadratowe koła, wartości rzeczy, kolejne Rzeczpospolite?
  - (b) jak wyjaśnić zrozumienie błędnych opisów (“Ładnie przemawiał Premier” podczas, gdy naprawdę przemawiał Prezydent RP)?
  - (c) jak wyjaśnić możliwość zrozumienia przez kogoś innego słów odnoszących się do **moich** prywatnych pojęć? (por.: dostrajanie się konceptualizacji Jackendoffa; model idealizacyjny Lakoffa)
  - (d) czy proces komunikacji może kończyć się pełnym zrozumieniem, czy kończy się zawsze nieporozumieniem (choćby było dostatecznie małe)?
30. Jak uzasadnić twierdzenie, iż zdolności językowe są efektem funkcjonowania ogólniejszych zdolności psychologicznych (tj. nie ma czegoś takiego jak specyficzne dla języka zdolności mentalne)?
31. Jak wyjaśnić to, że wiemy iż inaczej wieje wiatr halny, a inaczej wiatr historii? Albo inaczej rzuca się kamieniem, a inaczej oskarżeniem?
32. Dlaczego w naszym języku pies nazywa się “pies” a w angielskim “dog” (tj. jakie procesy są za to odpowiedzialne)?
33. Co umożliwia nam traktowanie pingwina czy kiwi jako ptaka, podobnie jak wróbla czy drozda? A dlaczego latającego samolotu nie traktujemy jak ptaka? (problem kategoryzacji)
34. Dlaczego dzieci uczą się szybciej tego, czym jest pies, niż tego, czym jest – powiedzmy – Burek lub tego, czym jest ssak?
35. Czy wypowiedzi: “pies pogryzł człowieka” i “człowiek został pogryziony przez psa” lub “Jan siedzi na lewo od Anny” i “Anna siedzi na prawo od Jana” różnią się **tylko** porządkiem słów (tj. na poziomie syntaktycznym)?

36. Na jakim poziomie (syntaktycznym, semantycznym, pragmatycznym) można wyjaśnić wieloznaczności, jak poniższe:
- Groźne zwierzęta i ptaki muszą pozostawać w zamknięciu.
  - Poznałem rodzinę koleżanki, która jest bardzo przywiązana do tradycji.
  - Psa należy wyprowadzać w kagańcu.
  - Sekretarka podała pismo, a dyrektor skreślił kilka zdań.
37. Czym się różni akwizycja od uczenia się?
38. Jaką drogę musi przebyć dziecko, by przyswoić sobie język? Ile mu to czasu zajmuje? Jakie “przystanki” pojawiają się po drodze? Czy “da-da” pojawia się na tym samym etapie, co np. “mama da”?
39. Jak nasz mózg radzi sobie z językiem? Czy za język odpowiadają tylko określone ośrodki (ew. jakie)? czy mózg jako całość przetwarza język? Na czym polega podejście dynamiczne do tego problemu?
40. Czy możemy się dowiedzieć czegoś o zdolnościach językowych badając powierzchnię czaszki?
41. Dlaczego pacjenci z uszkodzeniami tzw. “językowych” ośrodków mózgu rzadko kiedy całkowicie tracą zdolności językowe?
42. Wstąp do “domku Lichtheima” i znajdź miejsca odpowiedzialne za percepcję mowy, produkcję mowy, przechowywanie pojęć, szybką ścieżkę powtarzania. Które drogi trzeba zamknąć, by pokazać na czym polegają: afazja Broca, Wernickiego, kondukcyjna, transkorowa sensoryczna, transkorowa motoryczna?
43. Psycholingwistyka: jakie zdolności psychologiczne umożliwiają posługiwanie się językiem? (por. Jakobson, językoznawstwo kognitywne)
44. Jak poznać pacjenta z afazją Broca? Czy się różni od tego z afazją Wernickiego?
45. Topografia: jaką drogę przebywa dźwięk-słowo usłyszane nim zostanie zrozumiane? Czy jest mu po drodze ze słowem przeczytanym, czy wybierają różne ścieżki?
46. Też topografia, tylko droga powrotna: jaką drogę przebywa nasza myśl, nim nią uszczęśliwimy słuchaczy?
47. Gdzie w mózgu przechowujemy informacje o narzędziach a gdzie o roślinach?
48. Co to znaczy, że sztuczny system poznawczy (komputerowy) rozumie język? Jaka tym razem drogę przebywają dane językowe?
49. Czy komputer wie co to rzeczownik? Czy musi?
50. Jakie sztuczki wykorzystuje SI by zanalizować gramatycznie wypowiedź?
51. Czym się różni gramatyka semantyczna od tradycyjnej?
52. Jak reprezentować wiedzę odzyskaną z wypowiedzi językowych?
53. Terminy warte pamiętania: syntaktyka, semantyka, pragmatyka, referencja, intensja, znaczenie, sens, desygnat, język jako zachowanie, znak językowy, kreatywność, natywizm, arbitralność, mentalizm, reguły rekursywne, reguły freazowe, drzewo rozkładu gramatycznego, struktura powierzchniowa i głęboka, gramatyka uniwersalna, argument ubóstwa bodźca, pidgin, hawajski kreolski, syntaksocentryzm, intencjonalność, struktury pojęciowe (konceptualizacje), jednostki: symboliczna, fonologiczna, semantyczna, arbitralność, telementacja, habituacja, przestrzenie mentalne, trajektor, landmark, obrazowanie, metafora, perspektywa, profilowanie, maskowanie, figura-tło, kompozycjonalność znaczeń, idiosynkrazja, głuzenie, gaworzenie, holofrazja, mowa telegraficzna, afazja, lezja, afazjologia, SLI (Special Language Impairment), lateralizacja, fonem, grafem, leksem, lemat, selekcja leksykalna, leksykon mentalny, parafazje semantyczne, demencja semantyczna, język formalny, gramatyka formalna, parser, formalizm reprezentacji wiedzy, system SIR, sieć semantyczna, gramatyka ATN, Teoria Zależności Pojęciowej.